

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 27/2004 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om pensionsstöd till vissa långtidsarbetslösa

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 5 oktober 2004 en proposition med förslag till lag om pensionsstöd till vissa långtidsarbetslösa (RP 183/2004 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har arbetslivs- och jämställdhetsutskottet lämnat utlåtande i ärendet (AjUU 16/2004 rd). Utlåtandet ingår som bilaga till detta betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- riksdagsledamot Ilkka Taipale
- biträdande avdelningschef, regeringsråd Tuulikki Haikarainen och överinspektör Carita

- Wuorenjuuri, social- och hälsovårdsministeriet
- lagstiftningsråd Pasi Järvinen, arbetsministeriet
- jurist Minna Levander, Pensionsskyddscentralen
- jurist Tarja Waris, Folkpensionsanstalten
- socialpolitisk ombudsman Vesa Rantahalvari, Servicearbetsgivarna, samtidigt som representant för Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund
- socialpolitisk sekreterare Kaija Kallinen, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC r.f.
- arbetsmarknadsombud Merja Berglund, Företagarna i Finland
- ordförande Lea Karjalainen, Finlands Arbetslösas Samarbetsorganisation TVY.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att långtidsarbetslösa som är födda 1941—1947 och så gott som oavbrutet har varit arbetslösa fr.o.m. den 1 januari 1992 ska få rätt till pensionsstöd i stället för arbetsmarknadsstöd. Avsikten är att pensionsstödet, som till sitt belopp motsvarar folkpensionen och det arbetspensionsskydd som personen tjänat in fram till den 31 december 2004, ska betalas fram till dess att personen fyller 62 år.

Den som får pensionsstöd har också rätt till barnförhöjning och till bostadsbidrag enligt lagen om bostadsbidrag för pensionstagare.

Efter pensionsstödet har personen fr.o.m. 62 års ålder rätt till ålderspension enligt arbetspensionslagarna och folkpensionslagen. Ålderspensionen förtidsminskas inte. I propositionen ingår också ett förslag till ändring av inkomstskattelagen.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2005 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 maj 2005.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Med hänvisning till propositionens motivering och annan utredning anser utskottet att propositionen behövs och är angelägen. Det tillstyrker lagförslagen men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Enligt utskottet är det socialpolitiskt motiverat att på en gång säkerställa att den i propositionen avgränsade grupp av äldre personer som i praktiken varit arbetslösa sedan 1992 får en bestående inkomst av samma storlek som arbetslöshetspensionen. Det handlar om dem som blev arbetslösa under lågkonjunkturen i början av 1990-talet då Arbetskraftsförvaltningen saknade resurser att ta sig an den våldsamt ökade arbetslösheten och att upprätthålla de arbetslösas arbetsmarknadskompetens. När lågkonjunkturen var över var det lättare för de yngre åldersgrupperna att få arbete medan de äldre blev permanent arbetslösa. Trots alla de åtgärder som Arbetsmarknadsförvaltningen riktat till de långtidsarbetslösa har det inte gått att sysselsätta dem även om arbetslösheten på det hela taget klart har gått ner.

Enligt utredningar försvagas en persons arbetsförmåga mycket snabbt genom arbetslöshet. En del av de äldre personer som gått arbetslösa speciellt länge har i själva verket fått rätt till invalidpension på de villkor som finns i arbetspensionslagstiftningen. Genom projektet ELMA för utredning av långtidsarbetslösas pensionsmöjligheter har man sedan 2001 utifrån effektivare undersökningar av sådana långtidsarbetslösa som för gott har förlorat sin arbetsförmåga fått fram de invalidpensionsbeslut som i deras fall är motiverade. Men bland de långtidsarbetslösa finns det också en hel del personer som enligt det medicinskt betonade invaliditetsbegreppet i arbetspensionslagstiftningen inte är att betrakta som arbetsoförmögna, men som de facto inte

heller är förmögna att arbeta. Den måttsydda engångslösningen med pensionsstöd för dem innebär att de inte längre behöver gå och stämpla på Arbetskraftsbyrån. Den betyder samtidigt både en mera bestående utkomsttrygghet och för en del av de pensionsstödsberättigade också en bättre trygghet.

Enligt lagförslaget har långtidsarbetslösa som är födda 1941—1947 rätt till pensionsstöd. Men bland de yngre åldersgrupperna finns det också personer med långt utdragen arbetslöshet. Som utskottet ser det gäller det primärt att hitta individuella rehabiliterings- och sysselsättningslösningar för dem, om de utifrån pensionsutredningarna inte har rätt till invalidpension. Utskottet anser precis som Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att äldre personer som länge gått arbetslösa och som inte kommer att ha rätt till pensionsstöd behöver uppmärksammas alldeles särskilt på servicecentren för Arbetskraft och Arbetskraftsbyråerna och att det ses till att de också kommer med i ELMA-undersökningarna.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet framhåller i sitt utlåtande att lagen skyndsamt bör verkställas och de presumtiva pensionstagarna informeras. Social- och hälsovårdsutskottet understryker behovet av effektiv information om lagens innehåll. När den verkställs bör man särskilt bemöda sig om att fånga upp dem som har rätt till förmånen och ge dem råd. Det är bra att myndigheterna enligt planerna ska visa initiativ i att verkställa lagen genom att informera alla stödberättigade personligen per brev.

Detaljmotivering

Utskottet föreslår att hänvisningsbestämmelsen i det första lagförslaget 1 § 2 mom. preciseras så att den avser den nya sjukförsäkringslagen. Den avses träda i kraft den 1 januari 2005.

Utskottet föreslår de ändringar i beloppen i det första lagförslaget 6 § 1 och 2 mom. som följer av den nivåhöjning av folkpensionen som riksdagen godkänt att träda i kraft i mars 2005. För klarhetens skull vill utskottet dessutom att ordet Folkpensionsanstalten skrivs in i stället för pensionsanstalten i 18 §.

Utskottet påpekar i fråga om detaljmotiven till 9 och 10 § i det första lagförslaget att den som ansöker om pensionsstöd inte är skyldig att lämna uppgifter om sin egendom och att anmälningsskyldigheten i 9 § inte gäller förändringar i stödtagarens egendom eftersom den inte inverkar på om pensionsstödet beviljas eller inte eller på beloppet.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår social- och hälsovårdsutskottet

att lagförslagen godkänns i enlighet med regeringens proposition men 1, 6 och 18 § i lagförslag 1 med följande ändringar:

Utskottets ändringsförslag

Lagförslag 1

1 §

Rätt till pensionsstöd

(1 mom. som i RP)

Som en i 1 mom. avsedd person som är berättigad till arbetsmarknadsstöd betraktas förutom mottagare av arbetsmarknadsstöd även personer enligt 7 kap. 2 § 1—8 punkten i lagen om utkomstskydd för arbetslösa och sådana arbetsförmögna enligt 3 kap. 3 § 1 mom. i nämnda lag

som får sjukdagpenning enligt sjukförsäkringslagen (/).

(3 mom. som i RP)

6 §

Beloppet av folkpensionsdelen

Full folkpensionsdel är 5 795,76 euro om året i den första och 5 558,04 euro om året i den andra kommungruppen.

Om den som får pensionsstöd är gift, är folkpensionsdelens fulla belopp 5 109,12 euro om året i den första och 4 906,68 euro om året i den andra kommungruppen.

(3—6 mom. som i RP)

18 §

Betalning av pensionsstöd till ett kommunalt organ

Kan utbetalning av pensionsstöd till stödtagaren själv inte anses vara ändamålsenligt på grund av stödtagarens levnadssätt eller på grund av att stödtagaren är sjuk eller av någon annan särskild orsak och har ingen intressebevakare förordnats för honom eller henne, kan *Folkpensionsanstalten* med stödtagarens samtycke besluta att stödet skall betalas till ett i 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) avsett organ i stödtagarens boningskommun för att användas för vård av stödtagaren och av i 42 § 3 mom. i folkpensionslagen avsedda anhöriga till honom eller henne. Pensionsstöd som betalts på detta sätt får inte i strid med stödtagarens uttryckliga samtycke användas för annan vård än sådan som ges under den månad för vilken pensionsstödet har betalts.

ShUB 27/2004 rd — RP 183/2004 rd

Helsingfors den 11 november 2004

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Valto Koski /sd
vordf. Eero Akaan-Penttilä /saml
medl. Anneli Kiljunen /sd
Marjaana Koskinen /sd
Pehr Löf /sv
Riikka Moilanen-Savolainen /cent
Aila Paloniemi /cent
Leena Rauhala /kd

Juha Rehula /cent
Paula Risikko /saml
Arto Seppälä /sd
Osmo Soininvaara /gröna
Tapani Tölli /cent (delvis)
Raija Vahasalo /saml
Erkki Virtanen /vänst
Tuula Väättäin /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää.

RESERVATION

Motivering

I lågkonjunktorens kölvatten slogs tiotalstusen arbetstagare ut på arbetsmarknaden och utan specialåtgärder är det helt omöjligt att sysselsätta dem igen. Dessa personer borde inte längre hänga kvar som klienter inom arbetsförvaltningen, för äldre långtidsarbetslösa står de facto inte särskilt ofta till arbetsmarknadens förfogande. Komplicerade pensionsutredningar och pensionsansökningar skapar nuförtiden bara onödig byråkrati och är ett frustrationsmoment för klienterna. Också riksdagen konstaterade i samband med behandlingen av budgeten för 2001 att det bland de långtidsarbetslösa fanns sådana som det i praktiken inte är möjligt att sysselsätta ens genom effektiva åtgärder.

ELMA-undersökningarna innebär ett positivt pensionsbeslut bara för en del av de långtidsarbetslösa. Också om det görs något fler undersökningar nästa år kommer en ganska betydande grupp arbetslösa som marginaliserats eller som hotar att marginaliseras på arbetsmarknaden att hamna utom räckhåll för pensionsstödet. En intervjuundersökning bland Arbetskraftsbyråernas direktörer i maj 2004 avslöjar att minst 30 000 människor enligt arbetsförvaltningens expertbedömningar borde bli delaktiga av en mera bestående inkomst än utkomstskydd för arbetslösa.

Genom regeringens proposition blir det möjligt för uppskattningsvis 3 900 äldre (födda 1941—1947) långtidsarbetslösa att få pensionsstöd. Men för att få pensionsstöd krävs det att den sökande har rätt till arbetsmarknadsstöd och är långtidsarbetslös i slutet av 2004 på det sätt som avses i 7 § 1 mom. 5 punkten i lagen om offentlig arbetsmarknadsservice. Enligt propositionen krävs det dessutom att den sökande i slutet av 2004 fått arbetsmarknadsstöd för minst 2 500 dagar eller inkomstrelaterat utkomstskydd för arbetslösa under maximitiden 500 dagar. Dessutom förutsätts den sökande ha fått arbetsmarknadsstöd för 1 500 dagar medan arbetslösheten fortgått (500 + 1 500 dagar). Social-

och hälsovårdsutskottet befattar sig inte med villkoren för pensionsstöd i sitt betänkande och har därmed inte heller utvidgat kretsen av stödtagare jämfört med propositionen.

Också vänsterförbundets riksdagsgrupp anser att lagförslaget är absolut nödvändigt. Tanken om en bestående pension för långtidsarbetslösa framkastades första gången 1995 av partiets tidigare ordförande, dåvarande riksdagsledamoten Claes Andersson. Tyvärr är propositionen till tröst bara för en mycket liten grupp långtidsarbetslösa som kämpar med allvarliga utkomstproblem och en rad andra problem som framför allt beror på marginalisering.

Social- och hälsovårdsutskottet uppmärksammar helt riktigt i sitt betänkande att det trots alla ansträngningar inom projektet ELMA för att utreda de långtidsarbetslösas pensionsmöjligheter sedan 2001 fortfarande finns många sådana bland de långtidsarbetslösa som enligt det medicinskt betonade invaliditetsbegreppet i arbetspensionslagstiftningen inte är arbetsoförmögna, men som de facto inte heller är förmögna att arbeta. Utskottet menar att det måttsydda engångsstödet för dessa personer innebär att de inte längre behöver gå och stämpla på Arbetskraftsbyrån. För dem som får pensionsstöd betyder lagändringen också en mera bestående och bättre utkomsttrygghet.

Också arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har fäst sig vid de partiellt arbetsföra och äldre långtidsarbetslösas villkor. Om det inte går att ordna pension för dem genom arbetsförvaltningens åtgärder är det enda raka alternativet att erbjuda dem en mera bestående inkomst än arbetsmarknadsstöd.

De som är i behov av pensionsstöd är en avsevärt mycket större grupp än de som enligt propositionen föreslås få pensionsstöd och därför föreslog vi en utvidgning av kretsen i lagförslaget 1 §. Vi föreslog att den yngsta åldersgruppen som ska omfattas av stödet utsträcks till dem som är födda 1950 i stället för 1947 som i betän-

kandet. Dessutom föreslog vi att den som får pensionsstöd ska ha fått arbetsmarknadsstöd för 2 000 dagar den 31 december 2004 i stället för 2 500 dagar som i betänkandet och alternativt att de som fått inkomstrelaterat stöd ska ha fått inkomstrelaterat stöd och arbetsmarknadsstöd för 1 500 dagar (500 + 1 000) i stället för 2 000 (500 + 1 500) som i betänkandet. Det skulle också garantera att villkoret för utbetalning av utkomststöd för arbetslösa medger en viss tidsmässig flexibilitet så att kortvariga och/eller sporadiska avbrott i utkomstskyddet för arbetslösa inte helt oskäligt faller de långtidsarbetslösa som avses i lagförslaget utanför hela systemet. Den risken finns om lagen godkänns enligt betänkandet.

Förslag

Med stöd av det ovensagda föreslår vi

att lagförslagen godkänns enligt utskottets betänkande men 1 § i det första lagförslaget med följande ändringar:

Reservationens ändringsförslag

Det första lagförslaget

1 §

Rätt till pensionsstöd

En i Finland bosatt person född åren 1941—1950 som är berättigad till arbetsmarknadsstöd och som den 31 december 2004 är långtidsarbetslös på det sätt som avses i 1 kap. 7 § 1 mom. 5 punkten i lagen om offentlig arbetskraftsservice (1295/2002) och till vilken har betalats arbetsmarknadsstöd på grund av arbetslöshet enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002) för minst 2 000 dagar eller till vilken har betalats dagpenning enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa för den maximala tiden och dessutom arbetsmarknadsstöd på grund av arbetslöshet för minst 1 500 dagar från den 1 januari 1992 till den 31 december 2004 har rätt till pensionsstöd enligt denna lag fram till utgången av den månad då han eller hon fyller 62 år.

(2 och 3 mom. som i ShUB)

Helsingfors den 11 november 2004

Erkki Virtanen /vänst
Leena Rauhala /kd